

OLGA TOKARCZUKOVÁ

KNIHY JAKUBOVY

ANEB

VELKÁ CESTA

PŘES SEDMERO
HRANIC,
PĚT JAZYKŮ,
TŘI VELKÁ
NÁBOŽENSTVÍ
A NESPOČET
MENŠÍCH.

VYPRÁVĚNA
ZEMŘELÝMI
A DOPLNĚNA
AUTORKOU METODOU
KONJEKTURY,
ČERPÁJÍCÍ Z MNOHA
RŮZNÝCH KNIH
A TAKÉ PODNÍCENA
PŘEDSTAVIVOSTÍ,
KTERÁ JE NEJVĚŠÍM
PŘIROZENÝM DAREM
ČLOVĚKA.

Moudrým v upomínku,
krajanům k zamyšlení,
laikům pro poučení
a melancholikům pro
pobavení.

**OLGA
TOKARCZUKOVÁ
KNIHY
JAKUBOVY**

**OLGA
TOKARCZUKOVÁ
KNIHY
JAKUBOVY**

**BRNO
2016**

Copyright © Olga Tokarczuk, 2014

All rights reserved

Translation © Petr Vidlák, 2016

Vydání bylo podpořeno Ministerstvem kultury
a národního dědictví Polské republiky

FUNDED BY
**Ministry of
Culture
and National
Heritage of
the Republic
of Poland**

CO-ORGANISERS

STRATEGIC PARTNER

Czech edition © Host — vydavatelství, s. r. o., 2016 (elektronické vydání)

ISBN 978-80-7577-019-6 (Formát PDF)

ISBN 978-80-7577-020-2 (Formát ePub)

ISBN 978-80-7577-021-9 (Formát MobiPocket)

Rodičům

PROLOG

Spolknutý kousek papíru se zastaví v jícnu blízko srdce. Vlhne slinami. Černý, zvlášt pro tuto příležitost připravený inkoust se pomalu rozpouští, písmena ztrácejí svůj tvar. V lidském těle se slovo rozpadá na dvě podstaty. Jakmile první zanikne, druhá, která zůstává beztvará, se nechá pohltit tkáněmi těla, protože neustále hledá svého materiálního nositele; dokonce i když se to může stát příčinou mnoha neštěstí.

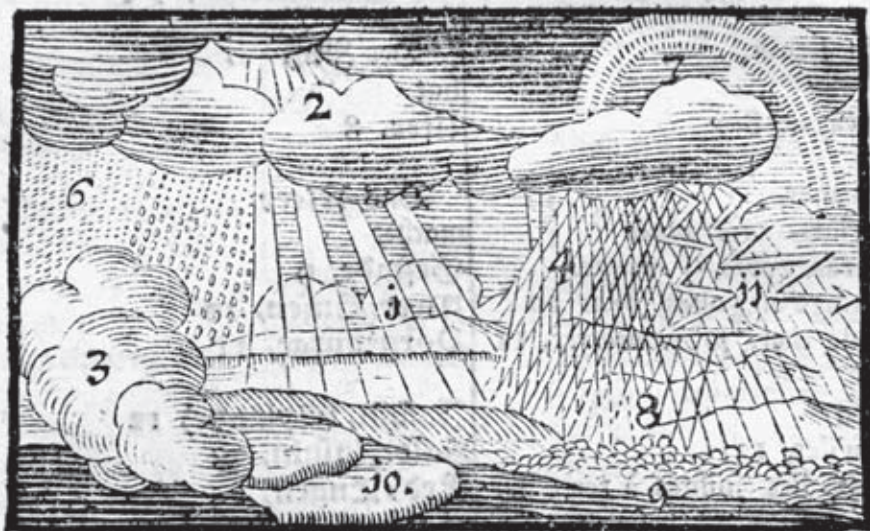
Jenta se probouzí, přestože už byla téměř mrtvá. Teď to cítí výrazně, je to jako bolest, jako proud řeky, chvění, tlak, pohyb.

Srdce se opět zachvívá jemnými stahy, tluče slabě, ale pravidelně, sebevědomě. Do Jentina propadlého a kostnatého hrudníku zase proudí teplo. Jenta mrká a jen obtížně zvedá víčka. Vidí, jak se nad ní sklání vystrašený obličej Eliši Šora. Snaží se na něj usmát, ale natolik svou tvář ještě neovládá. Eliša Šor se mračí, dívá se na ni vyčítavě. Rty se mu pohybují, ale k Jentiným uším jeho hlas vůbec nedolehne. Odněkud se objeví ruce; velké ruce starého Šora se natáhnou až k její šíji a zmizí pod příkrývkou. Šor se neohrabaně snaží otočit bezvládné tělo na bok a podívat se pod něj, na prostěradlo. Ne, Jenta ho nevnímá, vnímá jen teplo a blízkost vousatého, zpoceného muže.

Najednou, jako po nějakém úderu, se Jenta na všechno dívá z výšky, na sebe samu a na lysé temeno Šora, jemuž během zápasu s bezvládným tělem spadla čepice z hlavy.

A od tohoto okamžiku Jenta vidí všechno.

I. KNIHA MLHY

Ex aqua
ascendit
vapor. I m. 3.

Inde fit
nubes; 2 f. 3.
& prope terram
nebula 3 f. 1.

E nube
stillat (defluit gut-

Z wody
wstępuje
para, I
ząd się stawa
obłok, 2
a bliska ziemi
mgła. 3

Z obłoku
kropi (kapie kropla-

ascendere, n. 3. wstępa-
wać.

stillare, n. 1. kropić.

KOW
na w
a głą
Il
com
couv
comp
bern
racin
E
die
den
wenn
mit
die C

De
s'élév
certa
De
se fo
mais
les l
L

1

1752, Rohatyn

Je konec října, brzy ráno. Otec děkan stojí na verandě fary a čeká na vůz. Naučil se vstávat za úsvitu, ale tentokrát má pocit, že ještě spí, a vlastně vůbec neví, jak se tady ocitl, sám, tváří v tvář moři mlhy. Nepamatuje si, ani jak vstal, ani jak se oblékl, ani jestli už jedl. Překvapeně se dívá na své pevné boty trčící zpod sutany, na poněkud otrhané okraje vybledlého vlněného pláště a na rukavice, které drží v ruce. Nasadí si levou; připadá mu uvnitř teplá, dokonale mu sedí na ruce, jako by se dlaň a rukavice znaly už několik let. Oddychne si. Dotkne se tašky přehozené přes rameno, po paměti nahmatá obdélníkové hrany, jsou tvrdé, drsné jako jizvy pod kůží, pomalíčku si vybavuje, co se nachází uvnitř, těžký, známý a příjemný tvar. Něco dobrého, něco, co ho sem přivedlo, nějaká slova, nějaká znamení, všechno přímo souvisí s jeho životem. Ach ano, už ví, co je uvnitř, a to vědomí mu pomalu začíná rozehřívát tělo, mlha se díky tomu stává jakoby průhlednější. Za ním zeje tmavý otvor dveří, jedno křídlo je zamčené, nejspíš už přišla zima, možná že první mrazík zničil švestky v sadu. Nade dveřmi je nezřetelný nápis, vidí ho, i když se nedívá, ví přece, co je tam napsáno, vždyť ho sám nařídil vyrobit; dva řemeslníci z Podhajců vyřezávali písmena do dřeva celý týden, přikázal je totiž udělat ozdobně:

ZÍTRA PŘEJDE, CO DNES BYLO.
NEDOHONÍM, CO ZMIZELO.

Ve slově „nedohoním“, a to ho velmi zneklidňuje, je písmeno „N“ napsáno obráceně, jako jeho zrcadlový odraz.

Jako vždy nad tím šlendriánem rozčileně zakrouťí hlavou, což ho úplně probere. To obrácené písmeno, to „И“... Hrozná nedbalost! Neustále je třeba se jim dívat pod ruce, hlídat je na každém kroku. Řemeslníci byli Židé, proto ten nápis udělali tak nějak po židovsku, písmena jsou příliš zakroucená, nejistá. A ke všemu se s ním jeden z nich hádal, že tohle „N“ tak může být, že je dokonce pěknější, protože úhlopříčka jde zdola nahoru a zleva doprava, tedy po křesťansku, obráceně by to bylo vlastně židovsky. Podráždění v něm probudí všechny smysly a teď už otec Benedykt Chmielowski, rohatynský děkan, ví, proč měl pocit, že ještě spí. Stojí v mlze, jež má barvu jeho prostěradla — našedivělou; poražená běloba, kterou dohnala špína, obrovské zásoby šedi, které tvoří podšívku světa. Mlha je nehybná, pečlivě naplňuje celý dvorek, prosvítají za ní známé tvary velké hrušně, zídky a kousek dál proutěného vozu. Je to obyčejný mrak, který spadl na zem a přitiskl se k ní břichem. Včera o tom četl v Comeniově.

Teď slyší známé skřípění a klapot, které ho během každé cesty nevyhnutelně přivádějí do stavu tvůrčí meditace. Teprve za zvukem se z mlhy vynoří Roszko s koněm, jehož vede za uzdu, a koleska otce děkana. Při pohledu na ni cítí otec přliv energie, rukavicí si plácne do dlaně a vyškrábe se na kozlík. Roszko, mlčky jako vždy, upravuje postroj a dlouze se na faráře zadívá. Mlha mu zatemňuje tvář, proto faráři připadá starší než obvykle, jako by během jediné noci náhle zestárl, a přitom je to mladý kluk.

Konečně se vydají na cestu, ale vypadá to, jako by stáli na místě, o pohybu svědčí pouze houpání vozu a uklidňující skřípění. Jeli už touto cestou tolikrát, že není třeba ji sledovat, nepotřebují žádné orientační body. Otec ví, že teď vjeli na cestu, která vede okrajem lesa, a po ní budou pokračovat až ke křižovatce, kde stojí kaplička, již kněz postavil před lety, když se ujal fary ve Firlejowě. Dlouho přemýšlel nad tím, koho má do kapličky umístit. Napadl ho svatý Benedikt, jeho patron, nebo Onufrius, eremita, kterého na poušti zázračně krmila palma datlemi a jemuž andělé každý osmý den z nebe přinášeli tělo Kristovo. Firlejów měl být pro kněze podobnou pouští, poté co sem přijel po mnoha letech výuky Dymitra, syna Jeho Výsosti

pana Jabłonowského. Pak si však celou záležitost lépe promyslel a usoudil, že by kapli neměl stavět pro sebe, aby zaplnil vlastní prázdnotu, ale pro prostý lid, aby si měl u křižovatky cest kde odpočinout a odkud by mohl namířit své myšlenky k nebi. Na nabílený cihlový podstavec tedy postavili Matku boží Královnu míru s korunou na hlavě. U jejího malého špičatého pantoflíčku se vinul had.

Ale dnes se i ona ztrácí v mlze, stejně jako kaple a křižovatka. Jsou vidět pouze vrcholky stromů, což je znamení, že mlha ustupuje.

„Podívejte se na to, milostpane, Kaša nechce jít dál,“ řekne ponuře Roszko, když se koleska zastaví. Roszko sleze z kozlíku a několikrát se rychle pokřížuje.

Pak se nakloní a zahledí se do mlhy, jako by se díval do vody. Zpod jeho červeného svátečního, i když už poněkud obnošeného, krátkého kabátu vyčnívá košile.

„Nevím, kam jet,“ oznámí.

„Jak to, že nevíš? Vždyť už jsme na rohatynské cestě,“ říká udiveně kněz.

A přece! Vystoupí z kolesky a pospíchá za sluhou. Bezradně obcházejí vůz, napínají zrak do mlhy. Připadá jim, že něco vidí, avšak oči, které se nemají čeho zachytit, si z nich začínají tropit žerty. Jak se jim něco takového mohlo vůbec stát! Vždyť to je jako ztratit se ve vlastní kapse.

„Tiše!“ řekne náhle farář a zvedne prst, naslouchá. A opravdu, někde zleva, z chuchvalců mlhy, je slyšet slabé šumění vody.

„Pojedeme za tím šuměním. Teče tam voda,“ rozhodne kněz.

Pomalou se povlečou podél řeky pojmenované Shnilá lípa. Voda je bude vést.

Zanedlouho se kněz v kolesce uvolní, natáhne si nohy před sebe a očima putuje po moři mlhy. Okamžitě upadne do cestovního zamyšlení, protože člověku se nejlépe přemýšlí za pohybu. Mechanismus jeho mysli pomalu a váhavě ožívá, zapadají do sebe kladky a převody uvádějící do pohybu hnací kola, stejně jako v hodinách, které visí u něj na faře v předsíni; koupil je ve Lvově a stály ho hodně. Po chvilce se ozve tik tak. Začíná přemýšlet nad tím, jestli svět nevznikl z mlhy. Židovský historik Josef Flavius přece tvrdí, že svět byl stvořen na podzim, během podzimního *aequinoctium*.*

* rovnodennosti

Je to možné, protože v ráji bylo přece ovoce; když bylo jablko na stromě, muselo se to stát na podzim... Něco na tom bude. Ale hned ho napadne i něco jiného: co je to za argument? Cožpak by všemocný Bůh nemohl takové bezvýznamné frukty stvořit extra, v jakémkoli jiném ročním období?

Když dorazí k hlavní cestě vedoucí do Rohatynu, připojí se k proudu lidí, pěších nebo jedoucích na koni, a všemožných vozů, které se z mlhy vynořují jako figurky z chleba hnětené na Vánoce. Je středa, trh v Rohatynu, přijíždějí rolnické povozy naložené pytli se zrním, klecemi s drůbeží a všelijakými plodinami. Mezi nimi se hbitě prosmýkávají obchodníci s různým zbožím — jejich stánky, teď šikovně složené, se nosí na zádech jako vahadla, za chvíli se z nich však stanou stoly plné barevných látek, dřevěných hraček a vajíček skupovaných po vesnicích za čtvrtinu ceny... Rolníci vedou na prodej i kozy a krávy, zvířata vyděšená hlukem se nohama zapírají v kalužích. Míjí je rozjetý vůz přikrytý dřevou nepromokavou plachtou plný hlučných Židů, kteří se sjíždějí z celého okolí na jarmark do Rohatynu. Za nimi se prodírá drahý kočár, který si v mlze a tlačenci na cestě jen stěží dokáže udržet důstojnost, světle nalakovaná dvířka jsou černá od bláta a obličej kočího v modrém plášti vypadá nevesele. Je vidět, že takový zmatek neočekával a teď se zoufale snaží z té ďábelské cesty sjet.

Roszko je tvrdohlavý, nenechá se odstrčit na pole, drží se vpravo, jedním kolem jede po trávě a druhým po cestě, obratně se pohybuje kupředu. Jeho smutný, podlouhlý obličej rudne, objevuje se v něm zvláštní nenávistná grimasa. Když to farář vidí, vzpomene si na obrázek, který si prohlížel snad včera. Byli na něm čerti a ve tvářích měli stejné výrazy jako teď Roszko.

„Pusťte velebného pána. No tak, běžte! Na stranu, lidi!“ křičí Roszko.

Náhle, bez upozornění, se před nimi objeví první budovy. Mlha je opravdu hustá, protože se zdá, že to překvapilo i Kašu. Najednou skáče, trhá ojnici, a kdyby Roszko a jeho bič rozhodně nezasáhli, převrátila by kolesku. Je možné, že Kašu vyděsily jiskry vylétající z ohniště nebo neklid koní čekajících, až na ně přijde řada s okováním...

Dál je krčma, chudá a rozpadající se, podobá se vesnické chalupě. Trčí z ní studniční jeřáb jako šibenice, prodírá se nahoru mlhou a jeho konec se ztrácí kdesi vysoko. Kněz vidí, že právě tady zastavil zaprášený kočár a že unavený kočí sklonil hlavu téměř ke kolenům a ani neseskočil z kozlíku, nikdo nevystupuje. A už před ním stojí vysoký, hubený Žid a vedle něj malé holčičky s rozsuchanými vlasy. Jenom toto vidí otec děkan, protože

mlha pohlcuje každý obraz, který se jim naskýtá; ztrácí se, vsakuje se jako rozpuštěná sněhová vločka.

A toto je Rohatyn.

Na začátku je vidět hliněné domky přikryté doškovými střechami, vypadá to, jako by tlačily stavení do země; avšak čím blíže k náměstí, tím více jsou domy štíhlejší, střechy jemnější a nakonec přecházejí do dřevěných šindelů na zděných stavbách z hliněných nepálených cihel. Je tady také farní kostel, dominikánský klášter, u náměstí kostel svaté Barbory, dvě synagogy a pět církví. Kolem náměstí stojí jako houby malé domky a v každém je nějaký obchod. Krejčí, provazník, kožešník, všechno to jsou Židé, a vedle pekař s příjmením Bochenek, což otce děkana vždycky potěší, protože to vyjadřuje jakýsi skrytý řád, který by mohl být viditelnější a důslednější, a lidé by pak žili ctnostněji. Vedle je podnik mečíře zvaného Luba; fasáda se od ostatních liší svou okázalostí, zdi jsou čerstvě natřené na modro a nad vchodem visí velký zrezavělý meč, zjevně je Luba dobrý řemeslník a kapsy jeho zákazníků jsou plné. Ještě dál je sedlář, ten si přede dveře vystavil dřevěný kozlík a na něm hezká sedla, jejichž třmeny jsou asi postříbřené, když se tak lesknou.

Všude je cítit mdlý pach sladu, proniká vším zbožím vystaveným na prodej. Je možné se jím najíst jako chlebem. Na předměstí Rohatynu, v Babińcích, stojí několik malých pivovarů a právě odtamtud se šíří do celého okolí výrazný zápach. V mnoha stáncích se prodává pivo a lepší obchody nabízejí i kořalku a medovinu, hlavně troják. Sklad židovského kupce Vakšula nabízí víno, pravé maďarské a rýnské a takové trochu kyselé, dovážené až z Valašska.

Kněz kráčí podél krámků sestavených ze všemožných materiálů, z prken, kusů hrubě tkaného plátna, proutěných košů, a dokonce i z listí. Nějaká dobrá žena s bílým šátkem na hlavě prodává dýně z vozíku, jejich křiklavě oranžová barva přitahuje děti. Vedle zase jiná žena vychvaluje homolky sýra ležící na křenových listech. Opodál stojí spousta dalších kramářek, které se zabývají obchodem, protože ovdověly nebo mají za muže opilce: olejářky, plátence, solařky. Výrobky této paštikářky si kněz obvykle kupuje a nyní posílá obchodnici milý úsměv. Za ní jsou dva krámky ozdobené zelenou větvičkou, což znamená, že se zde prodává čerstvě uvařené pivo. A tady bohatý krám arménských kupců — hezké, lehké materiály, nože ve zdobených

pouzdrech a hned vedle vyzy čili sušené ryby, jejichž mdlá vůně proniká vlněnými tureckými závěsy. Pak člověk v zaprášeném chalátu, s krabicí zavěšenou na úzkých ramenou, odkud prodává vajíčka balená po tuctech a uložená v košíčcích upletených z trávy. Další zase nabízí vajíčka po kopách, ve velkých koších a za výhodnou, takřka velkoobchodní cenu. Celý pekařův stánek je ověšený bagely, jeden z nich komusi spadl do bláta a teď si na něm pochutnává malý pes.

Obchoduje se tady se vším, s čím se obchodovat dá. S květovanými látkami, šátky a šálami přímo z trhu v Istanbulu, s botičkami pro děti, s ovocem a ořechy. Muž u plotu má pluh a hřebíky různých velikostí, od malých jako špendlíky až po velké, určené ke stavbě domu. Vedle si ztepilá žena s naškrobeným čepcem rozložila řehtačky pro ponocné: malé, jejichž zvuk připomíná spíše noční hraní cvrčků než pobídku ke spánku, a velké, ty by zase probudily i mrtvého.

Židé mají od nepaměti zakázáno obchodovat s věcmi týkajícími se církve. Hřímali kvůli tomu kněží i rabíni, ale nebylo to k ničemu. Takže tady jsou pěkné modlitební knihy se stužkou mezi stránkami a s nádherně vyvedenými postříbřenými písmeny na deskách, a když po nich člověk přejeđe bříškem prstu, působí teple a živě. Čistý, téměř elegantní muž v kožešinové čapce je drží jako relikvie, jsou zabalené do tenkého papíru, krémového pijáčku, aby ten umouněný, mlžný den neušpinil jejich nevinné, křesťanské stránky vonící tiskařskou barvou. Má také voskové svíce, a dokonce i obrázky svatých se svatozářemi.

Kněz se blíží k jednomu z kočovných prodejců knih, doufá totiž, že najde něco v latině. Všechny knihy jsou ale židovské a vedle nich leží předměty, jejichž účel kněz nezná.

Čím hlouběji pronikne zrak do bočních ulic, tím větší bída vystupuje na povrch, jako špinavý prst z děravé boty; bída hrubá, tichá, sehnutá k zemi. Tady už nejsou krámky a stánky, ale boudy jako pro psy, stlučené z tenkých prken posbíraných kdesi na smetištích. V jedné z nich švec opravuje boty, které už byly mnohokrát přešíváné, podrážené i záplatované. V další, ověšené plechovými hrnci, sedí dráteník. Obličej má hubený a tváře propadlé, čepice mu zakrývá čelo plné hnědých boláků. Otec děkan by měl strach si u něj nechat opravit hrnec, aby se dotykem prstů toho nešťastníka nepřenesla nějaká strašlivá nemoc na jiné. Vedle stařec brousí nože a také srpy a kosy všeho druhu. Jeho dílnu tvoří kamenné kolo, které má uvázané kolem

krku. Když dostane něco k nabroušení, postaví na zem primitivní dřevěný stojan a z něj pak několik kožených řemenů vytvoří jednoduchý stroj, jehož kolo poháněné rukou brousí kovová ostří. Někdy ze stroje vyletí i několik jisker a spadnou do bláta, z čehož mají radost hlavně špinavé a zasvrabené děti. Svým řemeslem si vydělá jen pár grošů. S pomocí tohoto kola se může utopit v řece, to je další výhoda jeho práce.

Ženy v hadrech sbírají na ulici hobliny a lejna na podpal. Podle těch hadrů je těžké poznat, jestli je to bída židovská, pravoslavná nebo katolická. Ano, chudoba nemá ani víru, ani národnost.

*Si est, ubi est?** ptá se sám sebe kněz, když přemýšlí o ráji. Určitě ne tady v Rohatynu a připadá mu, že ani nikde v Podolí. A pokud by si někdo myslel, že ve velkých městech je to lepší, tak se hrubě mýlí. Kněz se sice do Varšavy nebo Krakova nikdy v životě nedostal, ale leccos ví z vyprávění bernardina Pikulského, který je mnohem zcestovalejší než on, nebo z toho, co zaslechne různě po dvorech.

Ráj neboli zahradu rozkoše Bůh přenesl na krásné a neznámé místo. A jak stojí v *Arca Noe*, ráj je v zemi Arménů, vysoko v horách, ale Brunus zase tvrdí, že *sub polo antarctico*, pod jižním pólem. Symbolem blízkosti ráje jsou čtyři řeky: Gebon, Physon, Euphrates a Tigris. A jsou i takoví autoři, kteří nemohou najít pro ráj místo na zemi, a proto ho umísťují do vzduchu patnáct loktů nad hory. Ale právě to připadá knězi poněkud nemoudré. Protože jak to? Lidé žijící na zemi pod rájem by ho viděli zdola? Dívali by se na chodidla svatých?

Avšak na druhou stranu není možné souhlasit s těmi, kteří se snaží rozhlášovat nepravdivé soudy o tom, že svatý text o ráji má mít jen mystický význam, to znamená, že má být chápán v duchovním nebo alegorickém smyslu. Kněz, nejen proto, že je kněz, ale také z vlastního hlubokého přesvědčení, soudí, že Bibli je třeba chápat doslovně.

O ráji ví skoro všechno, protože zrovna minulý týden dokončil kapitolu své velmi ambiciózní knihy, kapitolu zkompilevanou ze všech knih, které ve Firlejově má, a je jich na sto třicet. Pro některé jel i do Lvova, a dokonce až do Lublinu.

* Jestliže je, kde je?

Tady je nenápadný nárožní dům, sem má namířeno. To mu poradil kněz Pikulski. Nízké dvoukřídlé dveře jsou široce otevřené; vychází z nich kořenitá vůně, velice neobvyklá mezi vším tím zápachem koňských hoven a podzemní vlhkosti, a pak ještě jiná dráždivá vůně, kterou už otec děkan zná — vůně kaffy. Kněz kaffu nepije, ale koneckonců se s ní bude muset blíže seznámit.

Kněz se ohlíží za sebe, hledá Roszka; vidí ho, jak s ponurou pozorností přehazuje kožichy, a za ním celé tržiště zaneprázdněné samo sebou. Nikdo se na kněze nedívá, všichni jsou pohlceni nakupováním. Hluk a ruch.

Nad vstupními dveřmi visí nepřilíš umně vyvedený vývěsní štít:

SKLAD ZBOŽÍ ŠOR

Pak následují hebrejská písmena. U dveří visí kovová plaketka a vedle ní jsou nějaké znaky; kněz si vzpomíná, že Athanasius Kircher ve své knize říká, že Židé, když se žena předtím než má slehnout bojí čarodějnice, píšou na zeď slova: *Adam, Chava. Chuc — Lilit*, což má znamenat: „Adame s Evou, přijďte sem a ty, Lilit, tedy čarodějnice, utíkej“. To musí být ono. Určitě se i zde nedávno narodilo dítě.

Kněz překročí vysoký práh a celý se ponoří do teplé, kořenité vůně. Chvilí trvá, než si oči přivyknou na přítmí, světlo dovnitř vpouští jen malé okénko, které je navíc zakryté květináči.

Za pultem stojí výrostek, jemuž právě začínají růst první vousy, má plná ústa, která se při pohledu na kněze nejprve lehce zachvějí, ale pak se snaží vydat ze sebe nějaké slovo. Je překvapený.

„Jak se jmenuješ, chlapče?“ zeptá se kněz směle, aby ukázal, jak jistě se v tom temném a nízkém obchůdku cítí, a aby povzbudil mladíka k rozhovoru. On však neodpovídá. „*Quod tibi nomen est?*“ zopakuje tedy oficiálně, avšak latina, která by měla sloužit k dorozumění, zní najednou příliš slavnostně, jako by kněz přišel provádět exorcismus, jako když se Kristus v Evangelii podle Lukáše na totéž ptá posedlého. Ale chlapec jen ještě více otevře oči, zopakuje „bh, bh“ a uteče za regály, přičemž vrazí do česneku visícího na hřebíku.

Kněz se nezachoval moudře; neměl očekávat, že tu budou mluvit latinou. Kriticky se prohlíží, zpod kabátu mu trčí černé, chlupaté knoflíky od sutany. Chlapec se toho určitě polekal, pomyslí si kněz, polekal se sutany.

Usmívá se pod nosem a vzpomene si na biblického Jeremiáše, který také skoro ztratil hlavu a vykoktal jen: Ach, *Domine Deus ecce nescio loqui!* Panovníku Hospodine, nevím, jak bych mluvil.

Od té chvíle kněz v myšlenkách říká chlapci Jeremiáš. Neví, co má dělat, když hoch tak náhle zmizel. Rozhlíží se po obchodě a zapíná si přitom knoflíky na kabátě. To kněz Pikulski ho přemluvil, aby sem zašel; poslechl, ale teď mu to vůbec nepřipadá jako dobrý nápad.

Zvenku nikdo nepřichází, za což kněz v myšlenkách děkuje Bohu. Byl by to neobvyklý pohled, katolický kněz, rohatynský děkan, čeká v obchodě u Žida na obslužení jako nějaká měščka. Kněz Pikulski mu poradil zajít za rabínem Dubsem ve Lvově, sám tam chodil a hodně se od něj dozvěděl. A tak tam kněz vyrazil, ale starý Dubs měl už nejspíš dost všech těch katolických farářů, kteří se ho vyptávali na knihy. Prosbou byl nepříjemně zaskočen a to, co otce Benedykta zajímalo nejvíce, neměl nebo předstíral, že nemá. Zdvorně se usmál a zakroutil hlavou. Když se ho kněz zeptal, kdo by mu mohl pomoci, Dubs rozhodil rukama a otočil se, jako by za ním někdo stál. Dal tím najevo, že neví, a že i kdyby věděl, tak by to neřekl. Pak kněz Pikulski vysvětlil otci děkanovi, že jde o židovskou herezi, a i když se sami Židé chlubí, že u nich žádné hereze nejsou, zdá se, že kvůli té jediné dělají nějakou výjimku a upřímně ji nenávidí, bez pardonů.

Nakonec mu Pikulski poradil, aby šel za Šorem. Bydlí u náměstí ve velkém domě s obchodem. Podíval se však přitom na kněze nějak zvláště, ironicky, nebo mu to tak alespoň připadalo. Bylo nutné shánět ty židovské knihy prostřednictvím Pikulského? Otec děkan ho ani neměl v oblibě. Nemusel by se tady teď stydět a potit. Je v něm však spoustu vzdoru, tak šel sám. A bylo tu ještě něco podivného, celou záležitost ovlivnila malá slovní hříčka; i takové věci mohou měnit svět. Kněz pilně pracoval na jisté kapitole Kirchera, kde byla zmínka o velkém volu Šoroborovi. A je docela možné, že tato podobnost slov ho přivedla až sem, Šor a Šorobor. Kroky Páně jsou nevyzpytatelné.

Ale kde jsou ty slavné knihy, kde je ta osoba vzbuzující posvátnou úctu? Obchod vypadá jako obyčejný krámk, a přitom je majitel údajně potomkem slavného rabína, mudrce, váženého Zalmana Naftaliho Šora. A tady je jen česnek, byliny, hrnce s kořením, nádoby a sklenice a v nich různá koření, drcená, namletá nebo ve své původní podobě, jako třeba vanilkové lusky, hřebíčky hřebíčků nebo kuličky muškátového oříšku. Na policích na

stěně jsou uloženy balíky látek, asi hedvábí a atlas, velmi křiklavé a exotické. Kněz přemýšlí, jestli by časem něco nepotřeboval. Všimne si neuměle vyvedeného nápisu na velké, tmavě zelené nádobě: „Herba the“. Už ví, o co požádá, až k němu konečně někdo přijde. Poprosí o trochu té byliny, díky níž se dostává do lepší nálady, což u otce děkana znamená, že může déle pracovat. A navíc zlepšuje trávení. A koupil by si i trochu hřebíčku, aby si okořenil večerní svařené víno. Poslední noci byly tak studené, že mu prochládlé nohy nedovolovaly soustředit se na psaní. Hledá nějakou lavici, když vtom se stane všechno najednou: zpoza regálu se vynoří urostlý, vousatý muž v dlouhých, vlněných šatech, zpod kterých mu vyčuhují turecké boty se špičkami. Přes ramena má přehozený tenký, tmavě modrý kabát. Mhouří oči, jako by právě vylezl ze studny. Za zády mu zvědavě vykukuje onen Jeremiáš, který se předtím polekal, a ještě nějaké dva obličejy velmi podobné Jeremiášovi, jsou zvědavé a zarudlé. A na druhé straně, ve dveřích z náměstí, se objevil udýchaný drobný chlapec, nebo spíše mladý muž, protože bohaté vousy mu vytvářejí světlou kozí bradku. Opírá se o rám dveří a zhluboka oddechuje, je zřejmé, že běžel, jak nejrychleji mohl. Prohodává otce děkana pohledem, šibalsky se usmívá a ukazuje zdravé velké zuby. Kněz si není jistý, jestli se mu nevysmívá. Vybere si důstojnou osobu v kabátě a neobyčejně zdvořile se na ni obrátí:

„Prosím o prominutí, vašnosti, za ten vpád...“

Muž se na něj napjatě dívá, avšak po chvíli se výraz jeho obličejy pomalu změní. Na tváři se mu objeví něco jako úsměv. Otec děkan náhle pochopí, že muž ničemu nerozumí, a tak začne jinak, latinsky, přesvědčen, že našel svého člověka.

Žid pomalu přesune zrak na chlapce ve dveřích, na toho udýchaného, ten směle vejde dovnitř a upraví si krátký kabát z tmavého sukna.

„Budu překládat,“ oznámí najednou hlubokým hlasem s měkkým rusínským přízvukem, ukáže prstem na otce děkana a vzrušeně říká, že je to pravý, ten nejpravější farář.

Kněze nenapadlo, že bude zapotřebí tlumočník, nějak na to nepomyslel. Je rozpačitý a neví, jak z toho ven. Celá záležitost, ve své podstatě choulostivá, se náhle stává veřejnou a za chvíli přitáhne pozornost celého trhu. Nejraději by odtud odešel do chladné mlhy zapáchající koňským lejnem. V nízké místnosti a v hustém, těžkém vzduchu se začíná cítit nespůj, ke všemu už kdosi z ulice zvědavě nahlíží dovnitř, aby zjistil, co se tady děje.

„Chtěl bych mluvit s váženým Elišou Šorem, pokud dovolí,“ říká. „O samotě.“

Židé jsou překvapeni. Prohodí mezi sebou několik vět, Jeremiáš zmizí a vrátí se teprve po delší době nesnesitelného mlčení. Kněz zřejmě získal povolení a teď ho odvádějí za regály. Doprovází ho nějaký šepot, lehký dupot dětských chodidel a tlumený smích, jako by za tenkými stěnami byly davy jiných lidí, kteří se teď štěrbinami v dřevěných stěnách zvědavě dívají na otce děkana rohatynského procházejícího komůrkami židovského domu.

Ukáže se také, že obchůdek u náměstí je jen předním štítem domu, je součástí daleko rozsáhlejší struktury, jakéhosi včelího úlu: pokojů, chodbiček a schodů. Celý dům je mnohem větší a je postavený kolem vnitřního dvorku, který kněz vidí pouze koutkem oka přes okénko v místnosti, kde se na chvíli zastaví.

„Jsem Hryčko,“ ozve se chlapec s bradkou. Kněz si uvědomí, že kdyby chtěl couvnout, ani by nevěděl, jak se z toho včelího úlu dostat. Začne se při tom pomyšlení potit, když vtom se se skřípěním otevřou jedny dveře a v nich se objeví štíhlý muž v nejlepších letech, se světlým, hladkým obličejem a neproniknutelným výrazem, s šedivou bradkou, v šatech až pod kolena, v černých pantoflích a vlněných ponožkách.

„Tohle je rabín Eliša Šor,“ šeptá vzrušeně Hryčko.

Místnost je malá, nízká a velmi skromně zařízená. Uprostřed stojí široký stůl, na něm leží kniha a vedle ní v několika sloupcích další. Knězův pohled se chtivě pohybuje po jejich hřbetech, snaží se přečíst názvy. Kněz toho o Židech moc neví a ty rohatynské zná jen od vidění.

Najednou mu připadá sympatické, že jsou oba menšího vzrůstu. Vedle vysokých lidí se vždy cítí poněkud vyvedený z míry. Stojí proti sobě a kněz má dojem, že rabína to také těší. Žid se posadí, usměje se a rukou ukáže na lavici.

„S dovolením a za těchto neobyčejných okolností přicházím k vašnostovi zcela inkognito, doslechl jsem se o vaší velké moudrosti a erudici...“

Hryčko se v polovině věty zastaví a zeptá se kněze:

„In-ko-gnito?“

„Jak jinak, to znamená, že suplikuji o diskrétnost.“

„Cože? Su-pli-kuji? Dis-krét-nost?“

Kněz se překvapeně odmlčí. To je ale tlumočník. Vidí, že mu druhá strana nerozumí. Jak tedy spolu mají hovořit? Čínsky? Bude se snažit mluvit jednoduše.

„Prosím o zachování tajemství, protože se přece jen neskrývám s tím, že jsem rohatynský děkan, katolický kněz. Ale především autor.“ Slovo „autor“ zdůrazní zvednutím prstu. „Dnes bych tedy chtěl hovořit ne jako duchovní, ale právě jako autor, který vytrvale pracuje na jistém *opusculum*...“

„O-pus-cu-lum?“ dostihne ho Hryčkův pochybující hlas.

„...nepříliš velké dílo.“

„Aha. Odpusťte mi, otče, polsky jsem se neučil, jen takový obyčejný jazyk, kterým mluví lid. Znáám jen to, co jsem zaslechl u koní.“

„U koní?“ podiví se kněz, nazlobený na špatného tlumočníka.

„No protože pracuju u koní. Obchod.“

Hryčko mluví a pomáhá si rukama. Muž se na něj dívá tmavýma, neproniknutelnýma očima a kněze napadá, že má možná co do činění se slepcem.

„Už jsem přečetl několik set autorů od začátku do konce,“ pokračuje kněz, „tu a tam jsem si něco půjčil nebo koupil, ale tuším, že mi mnoho knih uniklo a nedokážu se k nim dostat.“

Odmličí se, čeká na odpověď, ale Šor pouze kýve hlavou s přátelským úsměvem, ze kterého ovšem nevyplývá vůbec nic.

„A jelikož jsem zaslechl, že vášnosta má poměrně velkou knihovnu, nechci ale za nic na světě vyrušovat...“ opraví se ihned neochotně, „překážet nebo obtěžovat, sebral jsem tedy odvahu, a navzdory zvyklostem, ale k užitku jiných, jsem sem přišel a...“

Odmličí se, protože dveře se prudce otevrou a do nízké, nevelké místnosti bez ohlášení vstoupí žena. Za ní se dovnitř dívají tváře ukryté v přítmí a šeptají si. Chvilí je slyšet pláč malého dítěte, který se ale náhle utiší, jako by se všechno mělo soustředit jen na ženu: prostovlasou, s tváří orámovanou bujnými loknami, směle kráčící s pohledem upřeným kamsi před sebe, na muže se vůbec nedívá; na podnose nese džbán a sušené ovoce. Na sobě má květované šaty a na nich vyšívanou zástěru. Špičatými botami tůká o zem. Je drobná, ale obratná, její postava přitahuje pohledy. Cupitá za ní malá dívka a nese dvě skleničky. Na kněze se dívá s takovým zděšením, že neopatrně vrazí do ženy, která jde před ní, a upadne. Skleničky se točí na zemi, ještě že jsou z tlustého skla. Žena si dítěte nevšímá, jen se rychle a drze podívá na kněze. Blýskne tmavýma, ponurýma, velkýma

a zřejmě bezednýma očima, bílou kůži v okamžiku pokryje ruměncem. Otec děkan, který nebývá v kontaktu s mladými ženami, je tímto náhlým vpádem zaskočen; polkne. Žena hlučně postaví na stůl džbáněk, talíř a skleničky zvednuté ze země a s pohledem opět upřeným přímo před sebe odchází. Dveře se zabouchnou. Hryčko, tlumočník, vypadá také překvapeně. Eliša Šor mezitím vstane, zvedne dítě, posadí si jej na kolena, avšak děvčátko se mu vytrhne a utíká za matkou.

Kněz by dal hlavu za to, že žena s dítětem přišly jen kvůli tomu, aby si ho mohly prohlédnout. Vždyť to je něco! Farář v židovském domě! Exotický jako salamandr. No a co? Neléčí mě snad židovský doktor? Nepřipravuje mi snad léky také Žid? A knihy jsou vlastně otázkou hygieny.

„Knihy,“ řekne kněz a prstem ukáže na hřbety foliantů a elzevirů ležících na stole. Na každém z nich jsou zlatou barvou napsány dva symboly, které kněz považuje za iniciály majitele, dokáže rozeznat hebrejská písmena:

שייך

Sáhne pro svůj lístek na tuto cestu za lidem izraelským a opatrně před Šora položí knihu, kterou přivezl. Vítězoslavně se usmívá, protože se jedná o *Turris Babel* Athanasia Kirchera, dílo významné jak z hlediska obsahového, tak formálního, kněz hodně riskoval, když ho sem vzal. Co kdyby spadlo do páchnoucího rohatynského bláta? Co kdyby mu ho vytrhl nějaký zloděj na trhu? Bez něj by otec děkan nebyl tím, kým je, stal by se nejspíš nějakým venkovským farářem, jezuitským učitelem na panském dvoře, prázdným církevním úředníkem, kterého zdobí jen prsteny a lhostejnost vůči světu.

Posunuje knihu blíže Šorovi, jako by mu představoval svou ženu. Něžně tuká na dřevěné desky.

„Mám jich více, ale Kircher je nejlepší.“ Náhodně knihu otevře a dívá se na obrázek Země, která je vyobrazena jako koule, na níž stojí dlouhý, štíhlý kužel babylonské věže.

„Kircher dokazuje, že babylonská věž, jejíž popis je v Bibli, nemohla být tak vysoká, jak se uvádí. Kdyby věž sahala až k Měsíci, narušila by celý řád kosmu. Její základy položené na zeměkouli by musely být obrovské. Zastínila by Slunce, což by mělo katastrofální důsledky pro celé lidstvo. Lidé by museli spotřebovat všechny zásoby dřeva a hlíny na Zemi...“